

Erik Olsson, Catarina Lundqvist, Annika Rabo, Lena Sawyer, Östen Wahlbeck & Lisa Åkesson (2007) *Transnationella rum. Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer*. Borea.

Under lång tid förknippades diasporaperspektivet inom svensk forskning med antropologen Ulf Björklund. I sin avhandling *Från ofärd till välfärd* från 1979 skildrade han hur assyriers liv i Sverige präglades av att vara en del av den assyriska diasporan. I Björklunds efterföljd har det funnits enstaka forskare som förutom honom själv tillämpat perspektivet. Men det är egentligen under de senaste tio åren som diasporabegreppet förts fram mer systematiskt inom forskningen i Sverige. Bland frontfigurerna för denna rörelse återfinns sociologer som Erik Olsson och Östen Wahlbeck och etnologen Maja Povrzanović Frykman, vilka alla är inblandade i den aktuella antologin. I boken tar 14 forskare från olika discipliner sig an vitt skilda empirier utifrån nyckelbegreppen diaspora och transnationalism. För att exemplifiera, Mirja-Liisa Lukkarinen Kvist beskriver hur eskilstunabor med ursprung i Haapajärvi i Finland intar komplexa förhållningssätt till båda dessa platser. Maja Povrzanović Frykman skildrar passagerarnas diasporiska tillvaro under en bussresa tur och retur mellan Malmö och Zagreb. Lisa Åkesson visar hur emigranternas kvarboende släktingar på Kap Verde påverkas av att vara en ofrånkomlig del av diasporan.

En bok med så många författare och fält riskerar att bli både splittrad och intetsäggande, något som man lyckats stävja genom att låta varje enskilt bidrag rotera kring antologins "grillspett": diaspora och transnationalism som analytiska perspektiv. Inledningsvis möts läsaren av själva "spettet" i form av två introduktionskapitel. I den ena av dessa översikter ger Per Gustafsson exempel på sex dimensioner som utgör ett transnationellt inslag i en migrationsrörelse: människors förflyttningar, nationsöverskridande sociala nätverk och strukturer, kulturflöden mellan platser, politik och lagstiftning, ekonomiska aktiviteter och utbyten, komplexa identiteter och tillhörigheter. Gustafsson framhåller hur människor och företeelser kan vara synnerligen transnationella ur en synvinkel men inte alls ur en annan. Denna öppna hållning i begrepps användningen delar han med Wahlbeck och Olsson, som i påföljande introduktionskapitel reder ut diasporaperspektivet. De två författarna redogör för hur diaspora utvecklats genom åren från att beteckna kristna och judiska och sedermera etniska grupper i forskningsringen till dagens användning av diaspora som ett teoretiskt och därmed ett "analytiskt begrepp för att studera den diasporiska karaktären hos en viss grupp".

Dessa väl smälta och pedagogiska grundkapitel tjänar som en gemensam ingång till bokens övriga bidrag. Den som exempelvis vill fördjupa sig i Stuart Hall och Paul Gilroy kan ta del av Minoo Alinias artikel om kurdisk diaspora eller Lena Sawyers om Sverige som en del av den "svarta atlanten". Alinia ser den kurdiska diasporan som en transnationell social rörelse som utövar ett kollektivt handlande riktat mot social förändring. Kurders transnationella politiska arbete påverkar exempelvis det internationella samfundet som i sin tur påverkar den turkiska staten. Sawyer lyfter fram hur unga människor med afrikanskt ursprung i Sverige genom ett diasporiskt samman-

hang kan förstå sig själva och finna strategier för att bryta upp dominerande dikotomier som svarthet/afrikanshet kontra europeiskhet.

Det är framförallt tre bidrag som sätter särskilt stora avtryck hos mig som läsare. Det första är skrivet av Annika Rabo som behandlar transnationell familjerätt och hur den transnationella familjen ofta hamnar i vad hon kallar för "rättslig korseld" på grund av att olika familjerättsliga förhållanden gäller i de länder som familjerna rör sig mellan och är spridda över. Trots att detta är välkända och ofta smärtsamma vardagsföreteelser för många är jag övertygad om att en stor del av antologins läsare inte ens anat detta fälts vidd och angelägenhet, något som Rabo lyckas förmedla.

Det andra bidraget som etsy sig fast är Tobias Hübinettes text om hur vuxna adoptivkoreaner världen över organiserar sig som en social rörelse med egen kulturproduktion inom bland annat konst, litteratur och film. Ett annat diasporiskt drag hos adoptivkoreanerna är att de har att förhålla sig till både assimilationsanspråk från väst och sydkoreansk inkluderande nationalism. Men enligt Hübinette utgör man ingen klassisk diaspora. Man ingår varken i diasporiska familje- och släktskapsnätverk eller gifter sig med gruppmedlemmar. Man omfattar endast en generation; barnen blir inte "adoptivkoreaner" och vare sig föräldrar eller syskon är delar av diasporagemenskapen. Genom att föra in adoptivkoreanerna i forskningen ställs begrepp som diaspora och etnicitet på sin spets, menar Hübinette och jag har bara att instämma i denna synnerligen tankeväckande och nydånande artikel, där diasporabegreppet för in helt ny kunskap kring ett välkänt fenomen.

Det tredje bidraget som sticker ut är Ingemar Grandins artikel om dagens västliga närvaro i tredje världen i form av biståndsarbetare, antropologer, nyhetsförmedlare, turister, affärsmän och andra kategorier vilka tillsammans bildar en vit diaspora. Grandin skildrar hur människor från väst blev utposterade tidsbegränsat redan under det engelska Ostindiska Kompaniets dagar och hur personer därefter kommit att avlösa varandra i en aldrig sinande ström. Handelsdiasporan övergick sedan i en kolonial diaspora som idag blivit en postkolonial diaspora, där nya individer, projekt och idéer fortsätter att ersätta gamla. Grandin menar att dagens vita gemenskap upprätthålls genom deltagande i vardagligt umgänge, sammanslutningar, organisationer och gemensamma aktiviteter, etc. I det gemensamma möjlighetsrum som skapas ingår även diasporiska karriärer; en person kan flytta runt mellan olika posteringar, inta flerfaldiga roller (som skribent, expert, konsult) efter att kanske ha inlett sin bana som medföljande familjemedlem, backpacker, volontär för att idag pendla mellan Sverige och utlandsuppdrag. Grandin menar att den vita diasporan inte tidigare karaktäriserats som ett sammanhållet fenomen eftersom det saknats en sådan utsiktspunkt som diasporaperspektivet ger. Han tar ett djärvt grepp och analysen kastar ett nyttigt reflexivt ljus över såväl forskar- som praktikervärlden.

Ett av bokens mantran är att diaspora och den transnationella utmanar äldre perspektiv och man kan ställa sig frågan om det här verkligen är något nytt? Bitvis känns gamla "push and pull" resonemang igen, hur förhållanden på flera platser samverkar i migrationssammanhang. Stundtals kan resonemangen i boken falla in i en väletablerad "invandrardiskurs", där immigranternas förhållanden ska förklaras med "rötter och

ryggsäckar” från forna hemländer. Men dessa brister är marginella, eftersom många välkända empirier faktiskt placeras i ett nytt analytiskt ljus. Språket är enkelt och klart men aldrig trivialt eller onödigt förenklat. Minst tre kategorier av läsare torde finna stort utbyte av *Transnationella rum*. Forskare kommer sannolikt att inspireras av bokens vetenskapliga grundlighet och uppslagsrikedom. Studenter har en pedagogisk och heltäckande grundbok som inspirerar till vidare fördjupningar. En tredje målgrupp som med stor sannolikhet kommer att ha användning av boken är personer som är verksamma inom migrationsfältet eller inom skolan och andra samhällsinstitutioner. Liksom forskarna efterfrågar praktiker texter som vidgar vyer och lyfter blickar. Och det förmår *Transnationella rum*.

Oscar Pripp

Etnologiska institutionen, Uppsala universitet